

BO'LAJAK PEDAGOGLARNI IJODIY FAOLIYATGA METODOLOGIK TAYYORLASHNING NAZARIY ASOSLARI

Choriyev Ikrom Abdushukurovich

O'zbekiston Respublikasi OTFIV huzuridagi Talaba va o'quvchilarning ijtimoiy faolligini
oshirish markazi mutaxassisi,
Respublika ma'naviyat-ma'rifat markazi huzuridagi Ijtimoiy-ma'naviy tadqiqotlar instituti
tadqiqotchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada pedagog magistrlar ijodkorlik kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy masalalari, kreativlik faoliyatining pedagogik qonuniyatlari, metodologik asoslari tahlil qilingan. Bu borada metodologik asos sifatida eng avvalo davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlarini o'zida aks ettirgan muhtaram Prezidentimizning yondashuvlari, shuningdek pedagogika sohasida mavzuga oid metodologik va metodik qarashlar o'zining aksini topgan.

Kalit so'zlar: jamiyat, ijodiy faoliyat, pedagog, kompetentlik, tadqiqot, magistr, mutaxassis, baholash, tahlil qilish

Annotation: This article analyzes the theoretical issues of development of creative competence of pedagogic masters, pedagogical laws and methodological bases of creative activity. In this regard, as a methodological basis, first of all, the approaches that reflect the priority directions of the state policy, as well as the methodological and methodical views on the subject in the field of pedagogy are reflected.

Key words: society, creative activity, pedagogue, competence, research, master, expert, evaluation, analysis

Аннотация: В данной статье анализируются теоретические основы развития творческой компетенции магистров-педагогов, педагогические закономерности их креативной деятельности. В связи с этим в статье в качестве методологической основы прежде всего представлены подходы, отражающие приоритетные направления государственной политики, а также методологические и методические взгляды на тему в области педагогики.

Ключевые слова: общество, творческая деятельность, педагог, компетентность, исследование, магистр, эксперт, оценка, анализ.

Jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy taraqqiyotida inson omili, inson kapitali kishilarning u yoki bu kasbda faoliyati, mutaxassisligida namoyon bo'ladi. Har bir kasb, ixtisoslik ijtimoiy – iqtisodiy zarurat asosida shakllanadi, tarkib topadi, rivojlanadi, o'zining ilmiy-amaliy kompetensiya xususiyatlariga ega bo'ladi. Har bir ixtisoslik jamiyatning ijtimoiy – iqtisodiy taraqqiyotida alohida o'rin tutib, ilmiy adabiyotlarda kasb, mutaxassislik, ixtisoslik bir-biri bilan bog'liq holda ifodalanib kelgan.

YUNESKO tomonidan qabul qilingan «O'qituvchilar to'g'risida»gi nizomning 4-qismida «Ta'lim taraqqiyoti o'qituvchilar malakasi va mahoratiga, har bir o'qituvchining pedagogik, shaxsiy va kasbiy sifatlariga bog'liq»⁶⁶ deb ta'kidlangan. Bugungi kunda uzluksiz ta'limda malaka oshirishning nazariy-metodologik tizimi davlatimiz, hukumatimiz va tegishli vazirliklarning bir qator qonun, farmon va qarorlari bilan tartibga solinadi.

⁶⁶ Рекомендации МОТ и ЮНЕСКО «О положении учителей» unesdoc.unesco.org/0016/001604/160495.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi 2019 yil 8 oktyabrdagi PF-5847-son Farmoni, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6 apreldagi «Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida»gi 187-sonli Qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 28 dekabrda «Pyedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida» gi 1026-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 31 dekabrda «Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 1059-son Qarorlari asosida o'qituvchilarning malakasini oshirish tizimi tartibga solingan.

Pedagogik faoliyatning har bir lavozimi o'ziga xos kompetentlik darajasi bilan belgilanadi. Kompetentlik o'zbek tilida layoqat, qobiliyat, malaka tushunchalari asosida qo'llanilgan. Layoqat arab tilida muvofiqlik, yaroqlik, yaxshi fazilat, biror ishga yaroqlilik, qodirlik, qobiliyatlar rivojini anglatadi.

XX asrning o'rtalarida pedagogika fanining rivojlanishi bilan birga pedagogika sohasi mutaxassislarini tayyorlash tizimi ham shakllandi. Har bir mamlakatda o'ziga xos yo'llar, shakllar bilan pedagogika mutaxassislarini tayyorlash tizimi tarkib topdi. Jumladan, sobtiq itifoqdosh Respublikalar qatorida O'zbekistonda ham pedagogika nazariyasi va tarixi tayanch doktorantura, mustaqil tadqiqotchi yo'li bilan pedagogika mutaxassislari tayyorlandi. Bu yo'nalishga har-xil kasbdagi kamida ikki yil maktabda ishlaganlar qabul qilinardi. Bo'lajak pedagogika mutaxassislari ixtisoslik fanlarini o'rgangunga qadar ancha vaqt, yillar talab qilinardi. Pedagogika nazariyasi va tarixi bo'yicha oliy ta'limda yo'nalishlar yo'q edi. Mustaqillikdan keyin, avvalo, oliy ta'limda pedagogika, psixologiya bakalavr yo'nalishi joriy etilishi orqali pedagogika mutaxassislari tayyorlashning poydevori yaratildi. Agar umumpedagog kadrlar tayyorlashda pedagogika va uning tarixi bo'yicha 120 soat pedagogika va uning tarixi o'qitilgan bo'lsa, pyedagogika-psixologiya bakalavriat ta'lim yo'nalishida 500 soatdan ortiq mutaxassislik fanlari o'qitiladi.

2001 yilda pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxassisligi bo'yicha 5A110901 magistratura ta'limi joriy etildi. Barcha magistratura mutaxassisliklari kabi pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxassisligida kadrlarni sifat va samaradorligini oshirishga qaratilgan maqsadli tayyorlashni metodik ta'minoti, ta'lim standartlari, o'quv rejalari, dasturlari bir necha bor o'zgartirildi takomillashtirildi. Mazkur mutaxassislik bo'yicha magistraturani tamomlagan kadrlarning 70 foizi pedagogika kafedralarida mutaxassislik fanlari bo'yicha o'qituvchi, katta o'qituvchi lavozimlarida pedagogik fanlaridan dars bermoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 2017 yil 20 apreldagi PQ-2009-sonli Qaroriga asosan O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim vazirligining 2015 yil 2 martda «Magistratura to'g'risidagi Nizom»i tasdiqlanib, magistratura ta'limi takomillashtirildi.

Magistrlar tayyorlashga qo'yiladigan umumiy talablar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «Oliy ta'limning davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risidagi» 2001 yil 16 avgustdagi 343-son qarori bilan belgilandi. Aniq mutaxassislik bo'yicha magistratlar tayyorlashga qo'yiladigan talablar oliy ta'limni boshqarish bo'yicha vakolatli davlat organi tomonidan tasdiqlanadigan magistratura mutaxassisliklari malaka talablari bilan belgilandi. Shuningdek, magistr:

tanlangan mutaxassisligi bo'yicha ilmiy-tadqiqot, ilmiy-pedagogik va kasbiy faoliyatni mustaqil yuritishga;

kasbiy faoliyatda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishga; oliy ta'lim muassasasidan keyingi ta'limni magistrlik tayyorgarligiga muvofiq, mutaxassislik bo'yicha katta ilmiy xodim –izlanuvchilar institutida davom ettirishga;

Magistr o'z mutaxassisligi, ilmiy va ilmiy-pedagogik tayyorgarligiga muvofiq kasbiy faoliyatning quyidagi turlari:

Ilmiy-pedagogik;

Ilmiy-ijodiy;

Ilmiy-tadqiqot va tajriba;

Loyiha-konstruktorlik;

Loyiha-texnologik.

Ishlab chiqarishda boshqaruv, shuningdek bakalavriat ta'lim yo'nalishiga muvofiq kasbiy faoliyat turlari bo'yicha ham shug'ullanish mumkin.

5A110901 – Pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxassisligi uchun esa malaka talablarida o'ziga xos to'rt faoliyat yo'nalishi ko'rsatilgan. Bular, pyedagogika:

Ilmiy – tadqiqot;

Ma'naviy – ma'rifiy;

Tashkiliy – boshqaruv tarzida belgilangan.

Vaholanki, magistrlik umumkompetensiyalarining barcha yo'nalishlari pedagogika magistrleri uchun ham malakaviy kompetentligi yo'l xaritasini belgilaydi.

Yuqori malakali XXI asr pedagog magistrining ilmiy – pedagogik faoliyati shakllantirish quyidagi omillar bilan bevosita bog'liq:

- uzluksiz ta'lim – tarbiyaning har bir bosqichida ilmiy yondashish;
- ta'lim – tarbiyaning dialektik xususiyatini, bilishi va amal qilishi;
- ta'lim – tarbiya jarayoni qonuniyatlari, prinsiplarini bilishi;
- ta'lim – tarbiyaning mavjud sharoitga mos optimal metod, vositalarini qo'llay olishi;

- magistr lavozimida oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasasida faoliyatini ilmiy asosda tashkil qila olishi;

- har bir yoshning pedagogik – psixologik xususiyatlarni bilishi;
- ta'lim – tarbiyaning ijtimoiy, iqtisodiy mohiyatini, ahamiyatini bilishi;
- ijtimoiy pedagogika qonuniyatlariga amal qilishi;
- har bir mutaxassis yoshlarga oid davlat siyosati, qonunlarini bilishi va amal qilishi kabi faoliyatga ilmiy yoshda olishini taqozo qiladi.

Umumpedagogik kompetentlik bo'yicha ayrim tadqiqotlar jahon tajribasi asosida bo'lajak mutaxassislar tayyorlashning zamonaviy metodologik yo'l xaritasini belgilashga xizmat qilmoqda.

Pedagog magistr – bo'lajak o'qituvchining metodologik kompetensiyalariga o'quvchilarni o'qitish hamda tarbiyalashning samarali usullarini ishlab chiqish va qo'llash uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar to'plami kiradi. Ushbu vakolatlarni o'qituvchilarga bolalarni o'rganish va rivojlantirish jarayonlarini, shuningdek ularni takomillashtirish yo'llarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Ularning kelgusida mutaxassis sifatida ba'zi asosiy uslubiy vakolatlari sifatida quyidagilarni keltirib o'tish mumkin:

1. Pedagog magistrning pedagogik nazariyani tushunish imkoniyatlarini oshirishi maqsadga muvofiq. Pedagogika fanining asoslarini, shu jumladan o'rganish nazariyalarini, rivojlanish psixologiyasini, ta'lim sosiologiyasini va boshqa tegishli sohalarni bilishi kerak.

2. Pedagog magistrning darslar va dasturlarni rejalashtirishni o'zlashtirishi: o'qituvchi o'z o'quvchilarining yoshi, bilim darajasi va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ularning ehtiyojlariga moslashtirilgan o'quv rejalari va dasturlarini ishlab chiqishi kerak.

3. Pedagog magistrning baholash va tahlil qilish usullarini o'zlashtirishi: o'qituvchi o'z ishining samaradorligini aniqlash va tuzatishlar kiritish uchun o'z o'quvchilarining ilmiy yutuqlarini baholashi va natijalarini tahlil qilishi kerak.

4. Pedagog magistr o'qitish usullarini o'zlashtirishi: turli xil o'qitish usullarini bilishi va aniq o'quv vazifalari va talabalar guruhlariga uchun eng mos usullarni tanlay olishi kerak.

5. Pedagog magistr ta'lim texnologiyalaridan foydalanishni o'zlashtirishi: zamonaviy uslubiy kompetensiyalar o'quv jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi.

6. Pedagog magistrning moslashuv va farqlash kompetentligini oshirish: o'zining o'qitish metodikasini har xil turdagi talabalar uchun ularning xususiyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda moslashtira olishi kerak.

7. Pedagog magistrning o'z-o'zini tarbiyalash imkoniyatlarini oshirish: uzluksiz o'rganish va o'zini takomillashtirishga tayyor bo'lishi, ta'limning so'nggi usullari va tendensiyalariga amal qilishi kerak.

8. Pedagog magistrning shaxslararo ko'nikmalar: yaxshi muloqot qobiliyatiga, jamoada ishlash qobiliyatiga yega bo'lishi, talabalar, ota-onalar va hamkasblar bilan ijobiy munosabatlarni saqlashi kerak.

9. Pedagog magistrning refleksiya imkoniyatlarini oshirish: o'z ishini tahlil qila olishi, kuchli va zaif tomonlarini aniqlay olishi va kasbiy yondashuvini doimiy ravishda takomillashtirishi kerak.

10. Pedagog magistrning axloqiy me'yorlarga rioya qilishi: kasbiy etika va mas'uliyatning yuqori standartlariga rioya qilishi, talabalarning xavfsizligi va farovonligini ta'minlashi kerak.

Ushbu vakolatlar muvaffaqiyatli pedagogik faoliyati uchun muhim bo'lib, talabalarning yuqori sifatli ta'lim va rivojlanishini ta'minlashga yordam berishi bilan ham ahamiyatlidir.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 11 sentyabrdagi «O'zbekiston – 2030» strategiyasi to'g'risida» gi PF-157-sonli Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 iyundagi «Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-3775-son Qarori// Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi 06.06.2018 y., 07/18/3775/1313-son.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 23 sentyabrdagi «Oliy ta'lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish jarayonlarini tashkil etish tartibi to'g'risida»gi 797-son Qarori.
4. Mirziyoyev Sh.M. Ilm fan yutuqlari – taraqiyotning muhim omili // «Xalq so'zi» gazetasi, 2016 yil 31 dekabr.

5. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. // Xalq so'zi, 2017 yil 15 yanvar'.
6. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan quramiz. – T.: O'zbekiston, 2017.
7. Alliyarov A.D. Oliy ta'lim muassasalarida talabalarda ma'naviy qadriyatlarni rivojlantirish. Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) avtoreferati., T. 2020.-52 -b.
8. Shodmonova Sh.S. Oliy o'quv yurti talabalarida mustaqillik tafakkurini shakllantirish va rivojlantirish (Kasb ta'limi yo'nalishi misolida) p.f.d., diss.-T., TDPU, 2010. -340 b.
9. Quronov.M. O'zbekiston umumta'lim o'rta maktablarida milliy tarbiyaning ilmiy-pedagogik asoslari.: P.f.d. dis.: -T.: 1998.-316 b.

UMUMTA'LIM MAKTABLARINING JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA ENGIL ATLETIKA TURLARIGA O'RGATISHNING SAMARALI USUL VA VOSITALARI

Mamatkulov Akmal Ahmadaliyevich

E-mail: akmal.mamatkulov 02.09@gmail.com

Guliston Davlat universiteti

dotsenti, p.f.b.f.d. (PhD)

***Annotatsiya.** Maqolada umumta'lim maktab o'quvchilariga jismoniy tarbiya fani bo'yicha o'quv dasturiga kiritilgan engil atletika turlarini o'rgatishning samarali usul va vositalari va ularni o'rgatish jarayoni muhokama qilingan.*

***Kalit so'zlar:** maktab, jismoniy tarbiya bo'yicha o'quv jarayoni, engil atletika turlari, dars tuzilishi, jismoniy mashqlar.*

EFFEKTIVNO'E METODO' I SREDSTV OBUCHENIYA VIDO'V LEGKOY ATLETIKE NA UROKAX FIZICHESKOGO VOSPITANIYA V OBHEOBROZOVATELNO'X SHKOL

Mamatkulov Akmal Axmadaliyevich

Gulistskiy gosudarstvenno'y universitet

d.f.p.p.n.(PhD), dotsent

E-mail: akmal.mamatkulov 02.09@gmail.com

***Annotatsiya.** V state rassmatrivayutsya effektivno'e metodo' i sredstva obucheniya legkoy atletike, vklyuchennoy v programmu fizicheskogo vospitaniya uchahixsya srednix shkol i protsess ix prepodavaniya.*

***Klyuchevo'e slova:** shkola, uchebno'y protsess fizicheskogo vospitaniya, vido' legkoy atletiki, struktura uroka, fizicheskie uprajneniya*